

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-гуманітарних технологій та менеджменту
Кафедра мовної підготовки та соціальних комунікацій

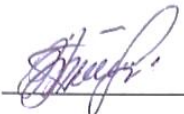
Затверджено
Вченою радою факультету соціально-
гуманітарних технологій та
менеджменту
протокол від 09.03 2023 № 8
Голова Вченої ради факультету
Н. Зикун Наталія ЗИКУН

Методичні рекомендації
до організації самостійної та індивідуально-консультаційної роботи з
навчальної дисципліни

«Вступ до мовознавства»
для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
(денна та заочна) форми навчання
галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальність 035 «Філологія»
ОПП «Германські мови та літератури (переклад включно)»
Статус дисципліни: обов'язкова

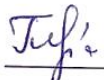
Ірпінь 2023

Методичні рекомендації складені на основі робочої програми навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства», затвердженої Науково-методичною радою Університету 16.02.2023 протокол № 2.

Укладач: Т.М. Руженська, викладач кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій

Гарант ОП: О.В. Дячук, к.філол.н., доцент кафедри мовної підготовки та соціальних комунікацій

Розглянуто та схвалено кафедрою мовної підготовки та соціальних комунікацій, протокол від 08.03.2023 № 7

Завідувач кафедри Т.С. Гиріна, д.н. з соц. комунікацій, професор

ЗМІСТ

1. <u>Вступ</u>	4
2. Викладення теоретичних питань навчальної дисципліни	5
3. <u>Методичні матеріали, що дають можливість студентам проведення самоконтролю</u> ...8	8
4. <u>Ключові слова і терміни</u>	8
5. <u>Питання для самоперевірки</u>	9
6. <u>Тести для самоконтролю</u>	12
7. Завдання для самостійної роботи.....	14
8. <u>Рекомендована література</u>	21

1. ВСТУП

Самостійна робота є важливою складовою частиною і основою підготовки майбутнього фахівця, оскільки мета самонавчання - опанувати засвоєння навчальної дії з наступним її опрацюванням на практичних заняттях. Реалізація такої мети на практиці сприяє розв'язанню завдань інтеграції - повному злиттю навчання і виховання, здійсненню принципу розвиваючого навчання, формуванню особистості майбутнього фахівця.

Згідно з навчальним планом студенту 2/3 усього часу, відведеного на вивчення дисципліни, планується у формі самостійної роботи. Тому правильна організація самостійних занять має вирішальне значення

Самостійна робота студентів з навчальною літературою. Практика показує, що далеко не всі студенти володіють навичками самостійної роботи з підручниками, посібниками та іншою навчально-методичною літературою. Щоб запобігти помилкам, пропонується керуватися такими порадами:

□ підручник треба не просто читати, а вивчати. Приступаючи вперше до роботи над підручником, необхідно спочатку ознайомитися з ним. Зміст книги допоможе пізнати її зміст, передмова і вступ збагачують уявлення про призначення книги, а поверховий огляд дасть можливість побачити ілюстрації, таблиці тощо;

□ на кожен день задля вивчення необхідно визначити певні розділи підручника. Рекомендується спочатку прочитати весь розділ, щоб отримати загальне уявлення про зміст, а потім повторно перечитати його за окремими абзацами, осмислюючи кожну фразу. Якщо інформація незрозуміла, прочитайте ще раз. Таке повторне читання сприяє міцному засвоєнню матеріалу.

При оцінюванні знань студентів ураховується загальна грамотність, логічність і чіткість відповіді.

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Вступ до мовознавства» для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» ОПП «Германські мови та літератури (переклад включно)», розрахована на 84 години.

Метою проведення самостійних робіт є вдосконалення практичних вмінь та навичок, одержаних на практичних заняттях, а також формування вміння самостійно опановувати певні етапи засвоєння навчальної дії з наступним її опрацюванням на практичних заняттях. При виконанні самостійних завдань доцільно використовувати методичну рекомендовану літературу. Кожна самостійна робота є складовою частиною модульного поточного контролю. Контроль кожної самостійної роботи проводиться в формі усного опитування та письмового контролю. Тематика та рівень складності самостійної роботи відповідають навчальній програмі курсу «Вступ до мовознавства» для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» ОПП «Германські мови та літератури (переклад включно)».

При оцінюванні знань студентів ураховується загальна грамотність, логічність і чіткість відповіді.

Критерії оцінювання знань і вмінь студентів. Оцінка "відмінно" виставляється студентові, який повністю виконав програму курсу, тобто виконав усі завдання передбачені програмою курсу, показав високий рівень знань теоретичного та практичного матеріалу. Для отримання відмінної оцінки студент повинен показати вміння та навички усного діалогічного та монологічного мовлення, а також письмового мовлення з використанням лексичного матеріалу курсу, розвинуті навички двостороннього перекладу, слухання, навички реферування іншомовного тексту та складання основних видів контрактів та ділових листів.

Оцінка "добре" виставляється студентові, який повністю виконав програму курсу і показав відповідний рівень знань матеріалу курсу. На оцінку "добре" заслуговує студент, який продемонстрував добрі вміння та навички аудіювання, усного і письмового мовлення з

лексичного матеріалу курсу, має добрі навички двостороннього перекладу, вміє реферувати іншомовний текст та складати основні види контрактів та ділових листів.

Оцінка "задовільно" виставляється студентові, який виконав програму курсу не повністю, тобто не всі завдання, передбачені курсом "Англійська мова професійного спрямування", було виконано повністю. На оцінку "задовільно" заслуговує студент, який має задовільний рівень мовної підготовки, який показав достатні навички реферування та складання основних видів контрактів та ділових листів.

Оцінка "незадовільно" виставляється студентові, який не виконав програму курсу, тобто не виконав завдання курсу і не продемонстрував певних знань матеріалу курсу, а також, вмінь та навичок, передбачених програмою курсу.

2. ВИКЛАДЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ Змістовний модуль 1.

1. Мовознавство як наука. предмет і завдання курсу «Вступ до мовознавства».
2. Основні проблеми мовознавства.
3. Методи лінгвістичних досліджень.
4. Місце мовознавства в системі наук.
5. Суспільна та знакова природа мови.
6. Функції мови в суспільстві.
7. Діалектична єдність мови і мислення. Мова й мовлення.
8. Походження мови як проблема мовознавства.
9. Зв'язок розвитку мови та розвитку суспільства. основні процеси розвитку мов і діалектів.
10. Територіальна та соціальна диференціація мови.
11. Структура мови.
12. Загальна характеристика мов світу.
13. Порівняльно-історичне вивчення мов та генеалогічна класифікація мов.
14. Індоевропейська сім'я мов.
15. Слов'янська група мов.
16. Германська група мов.
17. Балтійська група мов.
18. Романська група мов.
19. Кельтська група мов.
20. Індійська група мов.
21. Іранська група мов.
22. Грецька група мов.
23. Албанська група мов.
24. Вірменська група мов.
25. Фонетика як наука. аспекти вивчення звуків мовлення.
26. Акустичні й артикуляційні характеристики звуків. основні принципи класифікації звуків та фонетичне членування мовленнєвого потоку.
27. Позиційні та комбінаторні зміни звуків.
28. Фонетичні й історичні чергування. звукові закони.
29. Фонологія як наука. Поняття фонем.
30. Фонологічні системи мови.
31. Слово як предмет лексикології.
32. Основні ознаки слова. слово і морфема. Слово й лексема.
33. Лексичне значення слова. Типи лексичного значення.
34. Моносемія і полісемія.
35. Омонімія.
36. Поняття про фразеологізм.
37. Проблема фразеологічного значення.

38. Класифікація фразеологізмів.
39. Основні джерела виникнення фразеологізмів.
40. Етимологія і її принципи. Деетимологізація. Народна етимологія.
41. Граматична будова мови як предмет граматики. морфологія і синтаксис. словотвір і граMATика.
42. Граматичне значення слова в його зіставленні з лексичним.
43. Структура слова. класифікація морфем. історична змінюваність морфемної будови слова.
44. Граматична форма слова.
45. Способи вираження граматичних значень (афіксація, внутрішня флексія, чергування звуків, наголос, інтонація, суплетивізм, редуплікація, службові слова, порядок слів).
46. Синтетичні й аналітичні мови.
47. Синтаксис як розділ лінгвістики. Предмет синтаксису.
48. Поняття про словосполучення. Типи словосполучень. синтаксичний зв'язок слів у словосполученні (узгодження, керування, прилягання, інкорпорування, замикання, ізафет).
49. Речення як одиниця синтаксису. речення і судження. Ознаки речення.
50. Типи речень. Члени речення.
51. Історична змінюваність типів речення.

3. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ДАЮТЬ МОЖЛИВІСТЬ СТУДЕНТАМ ПРОВЕДЕННЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. – 232 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). – Вінниця: “Нова книга”, 2001.

4. КЛЮЧОВІ СЛОВА І ТЕРМІНИ

Тема 1: синхронія, дихронія, описовий метод, функціонування мовних одиниць, історичний метод, зіставлення структурних елементів, порівняльно-історичний, генеалогічна класифікація мов, типологічна класифікація мов.

Тема 2: фонетика, лексикологія, граMATика, соціальні діалекти, спеціальні мови, набір структурних елементів, структура мови, диференціація, інтеграція.

Тема 3: мови світу, генеалогічна класифікація, мови світу, порівняльно-історичне вивчення мов, генеалогічна класифікація мов, індоєвропейська сім'я мов, слов'янська група, германська група.

Тема 4: акустичний аспект, амплітуда коливань, тембр, анатомо-фізіологічний аспект, лінгвістичний соціальний аспект, артикуляційні ознаки, інтенсивність струменя повітря, фонетичні фрази, мовленеві такти.

Тема 5: омоніми, омоформи, розпад плісемії, словотворення, історичні зміни звукового складу слова, запозичення слів, полісемія, моносемія, лексичне значення слова, номінативне, фразеологічно зумовлене слово.

Тема 6: смислова схожість, відношення однорідності, синонімічний ряд, антонімічні пари, семантичне поле, включення, абсолютні синоніми, семантичні синоніми, стилістичні синоніми, семантико-стилістичні синоніми, перифрази, евфемізми, антонімія, архаїчна лексика, поетична лексика.

Тема 7: морфема, суфікси, флексії, інфікси, продуктивні і непродуктивні афікси, словотвірні афікси, внутрішня флексія, чергування звуків, наголос, інтонація, суплетивізм, редуплікація, службові слова, порядок слів.

Тема 8: фразеологізм, фразеологічна одиниця, лексико-граматична єдність, граматично організовані, мовне значення, лексичні та фразеологічні значення, сигніфікати, денотативне значення.

Тема 9: синтаксис, синтаксис дієслова, словосполучення, синтаксичний зв'язок, узгодження, керування, прилягання, інкорпорування, замикання, ізафет, граматична оформленість, предикативність, смислова повнота, інтонаційна оформленість.

Тема 10: перекладознавство, переклад, перекладацька думка, перекладацька практика

Тема 11: перекладацька норма, лінгвістична теорія, жанрово-стилістична норма, норма перекладацької мови, текст перекладу, прагматична норма перекладу, конвенційна норма перекладу, еквівалентність перекладу.

Тема 12: переклад, білінгви, перекладацьке кредо, мистецтво перекладу, принцип перекладу, теорія неперекладності, перекладацька діяльність.

Тема 13: загальний переклад, буквальний переклад, вільний переклад, перекладацькі відповідності, дослівний переклад.

Тема 14: вибірковий переклад, функціональний переклад, буквальний переклад, семантичний переклад, комунікативний переклад, міжсеміотичний переклад, авторизований переклад.

Тема 15: перекладацьке зіставлення мов, двомовність, перекладацькі одиниці, перекладацькі труднощі, граматичні основи перекладу.

Тема 16: сучасне мовознавство, мистецтво перекладу, принципи художнього перекладу, перекладність, багатомовність світу, перекладач, перекладацька інтуїція.

Тема 17: компаративістика, мовна концепція, система контекстів, перекладознавці.

Тема 18: лексико-семантичні системи, контрастивна лінгвістика, контрастивна семантика, семи, лексичноцентрична семантика.

Тема 19: генералізація, диференціація, конкретизація, перекладацька компенсація.

5. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Дайте визначення мовознавства. Що є предметом дослідження мовознавства?
2. Скільки мов нараховують на земній кулі? Чи можливо точно встановити кількість мов? Чому?
3. Які мови називають живими, а які - мертвими? Які ви знаєте мертві мови?
4. Що таке світові мови? Які світові мови ви знаєте?
5. Що таке мовні універсалії? Які види універсалій виділяють мовознавці?
6. У чому полягає різниця між загальним і конкретним мовознавством?
7. Які завдання виконує прикладне мовознавство?
8. Назвіть і схарактеризуйте проблеми загального мовознавства.
9. Чому мовознавство належить до гуманітарних (суспільних) наук? Які зв'язки мовознавства з іншими суспільними науками: історією, археологією, етнографією, соціологією, психологією, літературознавством? Які зв'язки мовознавства з природничими та формальними науками?
10. Які погляди на природу мови відомі в науці?
11. Доведіть, що мова є суспільним, а не біологічним або психічним явищем.

12. Як пов'язані мова та суспільство? Чи може суспільство чинити вплив на розвиток мови?
13. Що таке соціальна і територіальна диференціація мови?
14. Що таке літературна мова? Назвіть її ознаки.
15. Назвіть і схарактеризуйте функції мови. Які з них є основними, які - похідними?
16. Який зв'язок існує між мовою та мисленням? Чи можна їх ототожнювати? Чим відрізняються мова й мислення?
17. Яка різниця існує між мовою і мовленням? Хто теоретично обґрунтував розмежування мови і мовлення?
18. Назвіть специфічні риси мови і мовлення.
19. Що є об'єктом вивчення фонетики?
20. Які ознаки звуків мовлення свідчать про те, що вони є природною матерією мови?
21. Обґрунтуйте потребу виділення трьох аспектів характеристики звуків мовлення.
22. Обґрунтуйте термін «апарат мовлення» і опишіть його устрій.
23. Назвіть органи мовлення послідовно за проходженням видихуваного повітря з легень.
24. Які органи мовлення є активними, які - пасивними?
25. Опишіть різницю артикуляційних і акустичних ознак голосних і приголосних звуків.
26. Що таке артикуляція і з яких елементів вона складається?
27. Яка участь органів ротової порожнини при творенні голосних звуків?
28. Яка участь носової порожнини при творенні голосних і приголосних звуків?
29. У чому полягає особливість творення африкат?
30. Що таке назалізація, лабіалізація, веляризація, аспірація?
31. Що таке фонетичні процеси?
32. Які фонетичні процеси називають спонтанними? Наведіть приклади спонтанних звукових змін.
33. Що таке фонетична позиція? Які фонетичні позиції можуть впливати на вимову окремих звуків у відомих вам мовах?
34. Розкрийте поняття «позиційні фонетичні процеси». Які позиційні звукові зміни ви знаєте?
35. Що таке редукція звука? Від яких позиційних умов вона залежить? Які існують види редукції?
36. Чи можуть редукуватися приголосні звуки? За яких умов?
37. Які фонетичні процеси називають комбінаторними? Поясніть термін «комбінаторні».
38. Дайте визначення асиміляції. Між звуками якого типу: однорідними чи різнорідними - відбувається асиміляція?
39. Які види асиміляції ви знаєте? Наведіть приклади з відомих вам мов. Чи може асиміляція відобразитися на письмі?
40. Що таке сингармонізм? У яких мовах він поширений?
41. Що таке дисиміляція? Чому вона відбувається? Які звуки найчастіше розподібнюються? Які існують види дисиміляції? Наведіть приклади.
42. Що таке акомодация? Чим вона відрізняється від асиміляції? Наведіть приклади акомодации голосних і приголосних звуків.
43. Що таке метатеза, унаслідок чого вона виникає?
44. Схарактеризуйте фонетичні явища протези, епентези, дієрези, гаплогії, субституції.
45. Що вивчає лексикологія? З яких наукових дисциплін складається лексикологія в широкому значенні цього терміна?
- 46.

47. Дайте визначення слова, назвіть його основні ознаки. Як ви розумієте номінативну функцію слова?
48. Що таке лексема? Як співвідносяться поняття «слово» і «лексема»?
49. Що таке лексичне значення слова? Схарактеризуйте відношення слова до предмета, поняття та інших слів мови. Які компоненти лексичного значення формуються цими відношеннями?
50. Які типи лексичних значень розрізняють: а) за характером виконуваних функцій; б) за способом номінації; в) за ступенем семантичної вмотивованості; г) за синтагматичною зумовленістю?
51. Що таке моносемія? Які слова найчастіше є однозначними?
52. Дайте визначення полісемії. Що таке лексико-семантичні варіанти? Як вони формують семантичну структуру слова?
53. Які типи перенесення назви з одного предмета на інший є основою розвитку значення слова?
54. Що таке омоніми? Які типи омонімів ви знаєте?
55. Що таке пароніми?
56. Що таке синонімічний ряд? Яке слово вважають його домінантою? Як розташовані синоніми відносно домінанти синонімічного ряду?
57. Які слова називають антонімами? Назвіть типи антонімів.
58. Яка стилістична роль омонімів, синонімів, антонімів?
59. Що таке основний словниковий фонд мови? Які слова до нього належать?
60. Які слова належать до активної лексики?
61. Назвіть групи слів, що належать до пасивної лексики.
62. Розкрийте причини історичних змін у лексиці.
63. Які слова називають архаїзмами? Яка відмінність між архаїзмами й історизмами?
64. Які слова називають неологізмами? Які різновиди неологізмів ви знаєте?
65. Що таке індивідуально-авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
66. Схарактеризуйте шляхи збагачення словникового складу мови.
67. Які групи лексики за її походженням розрізняють мовознавці?
68. Розкрийте причини лексичних запозичень.
69. Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
70. Назвіть і схарактеризуйте групи слів, що належать до книжної лексики.
71. Назвіть і схарактеризуйте групи слів, що належать до розмовної лексики.
72. Що таке граматична будова мови?
73. Що таке граматики як розділ мовознавства?
74. Назвіть і схарактеризуйте розділи граматики.
75. Що таке граматичне значення? Чим воно відрізняється від лексичного?
76. Які існують способи вираження граматичних значень? Опишіть їх і наведіть приклади з різних мов.
77. Що таке граматична форма?
78. Які види граматичних форм ви знаєте?
79. Схарактеризуйте фузійний і аглютинативний способи афіксації.
80. Дайте визначення граматичної категорії, назвіть її необхідні ознаки.
81. Які існують типи граматичних категорій?
82. Схарактеризуйте граматичні категорії іменних частин мови в мовах світу.
83. Схарактеризуйте дієслівні граматичні категорії в мовах світу.
84. Що є предметом морфології? Яке місце морфології серед розділів мовознавства?
85. Дайте визначення морфеми як одиниці мови, назвіть її ознаки.
86. Що таке аломорфи? Як співвіднесені морфема й аломорфи?
87. Що таке корінь слова?

88. Що таке афікси? Назвіть і схарактеризуйте види афіксів за їх місцем у слові.
89. На які групи поділяються афікси за їхніми функціями?
90. Які історичні зміни відбуваються в морфемній структурі слова?
91. Що таке основа слова? Які типи основ виділяють у мовознавстві?
92. Які морфологічні та неморфологічні способи словотворення ви знаєте?
93. Дайте визначення частин мови.
94. Де і коли зародилося вчення про частини мови?
95. Які критерії класифікації частин мови ви знаєте? Розкрийте їх зміст.
96. Що є предметом синтаксису? Назвіть основні синтаксичні одиниці.
97. Дайте визначення поняття «синтаксичний зв'язок».
98. Які існують види синтаксичних зв'язків? Охарактеризуйте їх.
99. Що таке словосполучення? Які дискусійні питання існують щодо визначення словосполучення як синтаксичної одиниці?
100. Які типи словосполучень виділяють за їх структурою та за характером семантичних відношень між компонентами?

6. ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Мовні універсали! - це:
 - а) сукупність однотипних одиниць і категорій мови,
 - б) спільні ознаки всіх або більшості мов,
 - в) загальні для всіх мовців норми і правила мови.
2. Синхронія - це вивчення:
 - а) мови на певному етапі її розвитку,
 - б) сучасного стану мови,
 - в) історичного розвитку мови.
3. Синонімічний ряд є об'єднанням слів, що ґрунтується на:
 - а) парадигматичних відношеннях,
 - б) синтагматичних відношеннях,
 - в) ієрархічних відношеннях,
 - г) синтаксичних відношеннях.
4. Голосні верхнього піднесення - це:

а) [i], [e], [o],	в) [e], [o], [a],
б) [e], [и], [y],	г) [i], [и], [y].
5. Яка група звуків містить лише проривні приголосні?
 - а) [б], [п], [д], [т], [г], [к],
 - б) [в], [ф], [з], [с], [ж], [ш],
 - в) [д], [т], [м], [н], [л], [к],
 - г) [в], [л], [л], [м], [н], [р].
6. Редукція, протеза, оглушення дзвінких приголосних у кінці слова - це фонетичні процеси:
 - а) спонтанні,
 - б) позиційні,
 - в) комбінаторні.
7. Сингармонізм є різновидом:
 - а) акомодатції, в) дисиміляції, б) асиміляції, г) редукції.
8. Фонетична зміна при просторічній вимові слів: *тубаретка* замість *табуретка*, *карахтер* замість *характер* - називається:

а) дієреза,	в) протеза,
б) метатеза,	г) епентеза.
9. Сигніфікативна функція фонему полягає в:
 - а) доведенні до сприйняття,

- б) вираженні значення,
- в) розрізненні значень слів і морфем,
- г) здатності утворювати морфеми та слова.

10. Ознака м'якості для українських фонем: <д'>, <т'>, <з'>, <с'><ц'>, <л'>, <н'>: а) є диференційною, б) є інтегральною.

11. Нейтралізація - це:

- а) нерозрізнення фонем в слабкій позиції, збіг двох фонем в одному алофоні,
- б) зміна звучання фонем в слабкій позиції,
- в) протиставлення двох фонем за однією з диференційних ознак.

12. Прийменники у сполученнях: *за вікном, до вечора, без жалю* - є:

- а) проклітиками, б) енклітиками.

13. Письмо, в якому знак позначає поняття, називається:

- а) мнемонічним,
- б) піктографічним,
- в) силабічним,
- г) ідеографічним,
- д) фонографічним.

14. Система письма, спрямована на точну передачу звучання слів, називається:

- а) фонетична транскрипція,
- б) фонематична транскрипція,
- в) транслітерація,
- г) орфографія.

15. Якщо один із складів у слові виділений посиленням звучності, збільшенням сили звуку, такий наголос називають:

- а) динамічним,
- б) тонічним,
- в) музичним,
- г) квантитативним.

17. Слова: *ефективний - ефектний, крона - корона, абонент - абонемент, дипломат - дипломант* - це

- а) синоніми,
- б) омоніми,
- в) пароніми,
- г) антоніми,
- д) гіпоніми,
- е) гипероніми.

18. Визначте тип синонімів: *кидати, метати, пускати, запускати*:

- а) ідеографічні,
- б) стилістичні,
- в) абсолютні.

19. Який спосіб поповнення словникового складу мови ілюстровано такими неологізмами: *бюджетник* ('співробітник установи, яка має бюджетне фінансування'), *зашумленість* ('насиченість простору шумом'), *безподатковий* ('такий, що не підлягає оподаткуванню')?

- а) морфологічний,
- б) семантичний,
- в) запозичення.

20. Стійкі словосполучення з цілісним значенням, мотивованим переносними значеннями їх компонентів, називаються:

- а) фразеологічні зрощення,
 - б) фразеологічні єдності,
 - в) фразеологічні сполучення,
 - г) фразеологічні вирази.
21. Центральна морфема слова, яка обов'язково наявна в слові й несе в собі основний елемент лексичного значення, - це:
- а) флексія,
 - в) інфікс,
 - б) корінь,
 - г) інтерфікс.
22. Чергування звуків, яке розрізняє граматичні значення, називається: а) суплетивізм,
- б) редуплікація,
 - в) внутрішня флексія,
 - г) афіксація.
23. Визначте граматичний спосіб, за допомогою якого утворено форми: *трояндами, гарніший, збити, найбільший, побачимо*:
- а) афіксація,
 - б) внутрішня флексія,
 - в) наголос,
 - г) суплетивізм.
24. У якій низці всі конструкції можна назвати словосполученнями? а) червона калина, писати листа, переді мною; б) повільно йти, хлопець співає, підбігти до вікна; в) покласти на стіл, найбільш просте рішення, готовий допомогти; г) ні світ ні зоря, вельми цікавий, народ-переможець.
25. До якої групи індоєвропейських мов належать датська, шведська, норвезька мови?
- а) балтійської,
 - б) слов'янської,
 - в) романської,
 - г) германської.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ВАРІАНТ 1

Питання для самопідготовки

1. Дайте визначення мовознавства. Що є предметом дослідження мовознавства?
2. Скільки мов нараховують на земній кулі? Чи можливо точно встановити кількість мов? Чому?
3. Які мови називають живими, а які - мертвими? Які ви знаєте мертві мови?
4. Що таке світові мови? Які світові мови ви знаєте?
5. Що таке мовні універсалії? Які види універсалій виділяють мовознавці?
6. У чому полягає різниця між загальним і конкретним мовознавством?
7. Які завдання виконує прикладне мовознавство?
8. Назвіть і схарактеризуйте проблеми загального мовознавства.
9. Чому мовознавство належить до гуманітарних (суспільних) наук? Які зв'язки мовознавства з іншими суспільними науками: історією, археологією, етнографією, соціологією, психологією, літературознавством? Які зв'язки мовознавства з природничими та формальними науками?
10. Які погляди на природу мови відомі в науці?
11. Доведіть, що мова є суспільним, а не біологічним або психічним явищем.

12. Як пов'язані мова та суспільство? Чи може суспільство чинити вплив на розвиток мови?
13. Що таке соціальна і територіальна диференціація мови?
14. Що таке літературна мова? Назвіть її ознаки.
15. Назвіть і схарактеризуйте функції мови. Які з них є основними, які - похідними?
16. Який зв'язок існує між мовою та мисленням? Чи можна їх ототожнювати? Чим відрізняються мова й мислення?
17. Яка різниця існує між мовою і мовленням? Хто теоретично обґрунтував розмежування мови і мовлення?
18. Назвіть специфічні риси мови і мовлення.

Практичні завдання

1. Підготуйте невеликі повідомлення за темами:

- різноманіття мов нашої планети;
- штучні мови;
- мертві мови та мови, що зникають;
- паралінгвістичні засоби передачі інформації;
- соціальні й територіальні діалекти.

3. Визначте слово англійської мови, до складу якого входять послідовно такі

звуки:

- а) шумний, дзвінкий, передньоязиковий, піднебінний, африката, м'який;
- б) дифтонг, що починається лабіалізованим голосним заднього ряду середнього піднесення, з переходом до лабіалізованого голосного заднього ряду верхнього піднесення;
- в) шумний, глухий, задньоязиковий, піднебінний, зімкнений, твердий.

ВАРІАНТ 2

Питання для самопідготовки

1. Що є об'єктом вивчення фонетики?
2. Які ознаки звуків мовлення свідчать про те, що вони є природною матерією мови?
3. Обґрунтуйте потребу виділення трьох аспектів характеристики звуків мовлення.
4. Обґрунтуйте термін «апарат мовлення» і опишіть його устрій.
5. Назвіть органи мовлення послідовно за проходженням видихуваного повітря з легень.
6. Які органи мовлення є активними, які - пасивними?
7. Опишіть різницю артикуляційних і акустичних ознак голосних і приголосних звуків.
8. Що таке артикуляція і з яких елементів вона складається?
9. Яка участь органів ротової порожнини при творенні голосних звуків?
10. Яка участь носової порожнини при творенні голосних і приголосних звуків?
12. Яка участь губ при творенні голосних і приголосних?

13. З роботою яких органів мовлення пов'язаний поділ звуків на: а) тверді і м'які, б) дзвінки і глухі?
14. Що таке палаталізація звука? Унаслідок якої артикуляції вона відбувається?
15. За якими артикуляційними ознаками класифікують голосні звуки?
16. Що таке дифтонг? Які дифтонги ви знаєте?
17. За якими артикуляційними ознаками класифікують приголосні звуки?
18. У чому полягає особливість творення африкат?
19. Що таке назалізація, лабіалізація, веларизація, аспірація?

Практичні завдання

1. Визначте голосні звуки, утворені при описаній артикуляції:
 - а) голосові зв'язки напружені і вібрують, задня частина спинки язика високо піднята до м'якого піднебіння, губи заокруглені й витягнені вперед;
 - б) голосові зв'язки дрижать, губи нейтральні, кінчик язика наближається до нижніх зубів, рот широко відкритий;
 - в) голосові зв'язки дрижать, губи витягнені вперед, передня частина спинки язика високо піднята до м'якого піднебіння;
 - г) голосові зв'язки дрижать, губи нейтральні, язик злегка піднятий середньою частиною спинки до середини м'якого піднебіння, рот широко відкритий.
2. Визначте приголосні звуки, утворені при описаній артикуляції:
 - а) кінчик язика піднятий вгору до альвеол, напружений і вібрує, краї язика притиснені до верхніх бокових зубів, голосові зв'язки вібрують, м'яке піднебіння підняте і закриває прохід повітря в носову порожнину;
 - б) губи зімкнені, утворюють перепону, а потім розкриваються під тиском повітря, голосові зв'язки вібрують, м'яке піднебіння опускається вниз, відкриваючи прохід повітря в носову порожнину;
 - в) задня частина спинки язика змикається з м'яким піднебінням, голосові зв'язки не вібрують, м'яке піднебіння підняте і закриває прохід повітря в носову порожнину;
 - г) задня частина спинки язика змикається з м'яким піднебінням, голосові зв'язки вібрують, м'яке піднебіння опущене.
3. Назвіть звуки за такими ознаками:
 - а) заднього ряду, низького піднесення, нелабіалізований;
 - б) шумний, глухий, губно-губний, проривний, м'який;
 - в) сонорний, середньоязиковий, піднебінний, фрикативний, м'який;
 - г) переднього ряду, високого піднесення, нелабіалізований; д) шумний, дзвінкий, передньоязиковий, зубний, афrikата, твердий;
 - е) шумний, дзвінкий, фарингальний, фрикативний, твердий.

ВАРІАНТ 3

Питання для самопідготовки

1. Що таке фонетичні процеси?
2. Які фонетичні процеси називають спонтанними? Наведіть приклади спонтанних звукових змін.
3. Що таке фонетична позиція? Які фонетичні позиції можуть впливати на вимову окремих звуків у відомих вам мовах?
4. Розкрийте поняття «позиційні фонетичні процеси». Які позиційні звукові зміни ви знаєте?
5. Що таке редукція звука? Від яких позиційних умов вона залежить? Які існують види редукції?
6. Чи можуть редукуватися приголосні звуки? За яких умов?
7. Які фонетичні процеси називають комбінаторними? Поясніть термін «комбінаторні».

8. Дайте визначення асиміляції. Між звуками якого типу: однорідними чи різнорідними - відбувається асиміляція?
9. Які види асиміляції ви знаєте? Наведіть приклади з відомих вам мов. Чи може асиміляція відображатися на письмі?
10. Що таке сингармонізм? У яких мовах він поширений?
11. Що таке дисиміляція? Чому вона відбувається? Які звуки найчастіше розподібноються? Які існують види дисиміляції? Наведіть приклади.
12. Що таке акомодация? Чим вона відрізняється від асиміляції? Наведіть приклади акомодации голосних і приголосних звуків.
13. Що таке метатеза, унаслідок чого вона виникає?
14. Схарактеризуйте фонетичні явища протези, епентези, дієрези, гаплогогії, субституції.
15. Чому виникають чергування звуків? Які чергування звуків називають фонетичними, які - історичними?
16. Що таке фонетичні закони? Які фонетичні закони ви знаєте?

Практичні завдання

1. Іменники *альбом* і *альбінос* в українській мові етимологічно споріднені з прикметником *білий*. Чим можна пояснити сучасну невідповідність у звуковому складі кореня цих слів?

ВАРІАНТ 4

Питання для самопідготовки

1. Що вивчає лексикологія? З яких наукових дисциплін складається лексикологія в широкому значенні цього терміна?
2. Дайте визначення слова, назвіть його основні ознаки. Як ви розумієте номінативну функцію слова?
3. Що таке лексема? Як співвідносяться поняття «слово» і «лексема»?
4. Що таке лексичне значення слова? Схарактеризуйте відношення слова до предмета, поняття та інших слів мови. Які компоненти лексичного значення формуються цими відношеннями?
5. Які типи лексичних значень розрізняють: а) за характером виконуваних функцій; б) за способом номінації; в) за ступенем семантичної вмотивованості; г) за синтагматичною зумовленістю?
6. Що таке моносемія? Які слова найчастіше є однозначними?
7. Дайте визначення полісемії. Що таке лексико-семантичні варіанти? Як вони формують семантичну структуру слова?
8. Які типи перенесення назви з одного предмета на інший є основою розвитку значення слова?
9. Що таке омоніми? Які типи омонімів ви знаєте?
10. Що таке пароніми?
11. Які слова називаються синонімами? Які типи синонімів існують у мові? Що таке евфемізми?
12. Що таке синонімічний ряд? Яке слово вважають його домінантою? Як

розташовані синоніми відносно домінанти синонімічного ряду?

13. Які слова називають антонімами? Назвіть типи антонімів.

14. Яка стилістична роль омонімів, синонімів, антонімів?

Практичні завдання

1. Прочитайте текст:

Вечорів оксамити, мов щастя прибій...

Як тебе не любити, Києве мій?

(Дмитро Луценко)

Які слова в тексті мають лексичне й граматичне значення, які - лише граматичне? Назвіть слова, що можуть вживатися у загальній і конкретній предметній віднесеності, і ті, що мають лише конкретну віднесеність. Як їх ужито в тексті? Визначте, які слова в тексті: а) виражають поняття, б) співвіднесені з поняттями, але прямо їх не виражають?

Які слова в тексті вжито в переносному значенні? Визначте тип переносу значення. Схарактеризуйте типи лексичних значень слів *вечір*, *оксамити*.

2. Опишіть значення слова *світлий* у поданих контекстах. Визначте, які смислові компоненти є спільними для різних лексико-семантичних варіантів одного слова.

- Світле* сонечко вже сіло за обрієм.
- Хлопець увійшов до великої *світлої* кімнати.
- Незабаром ночі будуть зовсім *світлими*.
- Світла* річка весело біжить навкруг лісу.
- Дівчина в *світлій* сукні стояла біля вікна.
- Світлі* шпалери надали кімнаті святкового вигляду.
- Завтра *світле* свято Великодня.

3. Визначте у словосполученнях омоніми та багатозначні слова:

- моторна дівчина, моторна пісня, моторний відділ;
- виступ на зборах, виступ на скелі;
- перевести стрілку годинника, перевести через річку, перевести життя;
- захід сонця, південний захід, святковий захід.

ВАРІАНТ 5

Питання для самопідготовки

- Що таке основний словниковий фонд мови? Які слова до нього належать?
- Які слова належать до активної лексики?
- Назвіть групи слів, що належать до пасивної лексики.
- Розкрийте причини історичних змін у лексиці.
- Які слова називають архаїзмами? Яка відмінність між архаїзмами й історизмами?
- Які слова називають неологізмами? Які різновиди неологізмів ви знаєте?
- Що таке індивідуально-авторські неологізми? Який ще існує термін для їх позначення?
- Схарактеризуйте шляхи збагачення словникового складу мови.
- Які групи лексики за її походженням розрізняють мовознавці?
- Розкрийте причини лексичних запозичень.
- Які мови є найпотужнішим джерелом лексичних запозичень? Чому?
- Яка різниця між лексичними запозиченнями і кальками? 13. Опишіть шляхи та способи запозичень.
- Яких змін зазнають запозичувані слова під час їх адаптації в мові?
- Як членується лексика за стилістичною класифікацією?
- Назвіть і схарактеризуйте групи слів, що належать до книжної лексики.
- Назвіть і схарактеризуйте групи слів, що належать до розмовної лексики.

Практичні завдання

1. Укладіть синонімічний ряд із поданих слів, визначте домінанту. Обґрунтуйте порядок розташування слів.

б) наскучить, осточертеть, надоесть, приесться, опостилеть.

Укр.: колишній, давніший, хтознаколишній, давній, древній, старий, хтознавідколишній, днедавній; стародавній, старожитній, античний.

ВАРІАНТ 6

Питання для самопідготовки

1. Що таке граматична будова мови?
2. Що таке граматики як розділ мовознавства?
3. Назвіть і схарактеризуйте розділи граматики.
4. Що таке граматичне значення? Чим воно відрізняється від лексичного?
5. Які існують способи вираження граматичних значень? Опишіть їх і наведіть приклади з різних мов.
6. Що таке граматична форма?
7. Які види граматичних форм ви знаєте?
8. Схарактеризуйте фузійний і аглютинативний способи афіксації.
9. Дайте визначення граматичної категорії, назвіть її необхідні ознаки.
10. Які існують типи граматичних категорій?
11. Схарактеризуйте граматичні категорії іменних частин мови в мовах світу.
12. Схарактеризуйте дієслівні граматичні категорії в мовах світу.

Практичні завдання

1. Виділіть кореневі морфеми в поданих нижче словах і згрупуйте ці слова за спільністю кореня. Скільки різних коренів ви виділили? Який із цих коренів репрезентовано різними аломорфами?

Гора, гірник, горілий, гіркий, гіркота, пагорб, гірський, горбитися, горбочок, горобець, горювати, загоріти, гірничий, горобиний.

2. У виділених словах знайдіть словотворчі та формотворчі афікси.

Лиш берізоньки мережка радо-радісно дрижить... А із лісу біла стежка щезне враз - то знов біжить (П. Тичина).

3. Охарактеризуйте морфемний склад виділених слів. Визначте спосіб творення цих слів.

Тихий часе *надвечірній*,

Як ти землю *непомітно*,

Як ти серце *облягаси!*

(М. Рильський)

Як ти *млою повиваси*

Те, що *грало пишноцвітно*

В *кольоровості незмірній!*

4. Які слова з поданого списку утворені префіксально-суфіксальним способом?

ВАРІАНТ 7

Питання для самопідготовки

1. Що є предметом морфології? Яке місце морфології серед розділів мовознавства?
2. Дайте визначення морфеми як одиниці мови, назвіть її ознаки.
3. Що таке аломорфи? Як співвіднесені морфема й аломорфи?
4. Що таке корінь слова?
5. Що таке афікси? Назвіть і схарактеризуйте види афіксів за їх місцем у слові.
6. На які групи поділяються афікси за їхніми функціями?
7. Які історичні зміни відбуваються в морфемній структурі слова?
8. Що таке основа слова? Які типи основ виділяють у мовознавстві?
9. Які морфологічні та неморфологічні способи словотворення ви знаєте?
10. Дайте визначення частин мови.
11. Де і коли зародилося вчення про частини мови?
12. Які критерії класифікації частин мови ви знаєте? Розкрийте їх зміст.
13. Чи можна створити класифікацію частин мови на основі одного критерію? Чому традиційна класифікація враховує кілька ознак?
14. У чому полягає специфіка частин мови в різних мовах світу?
15. Чи можна побудувати однакову для всіх мов класифікацію частин мови?

Обґрунтуйте свою відповідь.

Практичні завдання

1. Об'єднайте слова в дві групи залежно від типу основи (похідна чи непохідна). Обґрунтуйте правильність свого рішення.

Укр.: Єдиний, пташиний, радість, кість, село, сотня, скриня, лебідь, масло, сітка, маска, воля, крапля, весна, дивина, колесо, молодь, млинок, мішок.

2. Поясніть, за якими критеріями подані нижче слова об'єднуються в частини мови: Зошит, студент, крамниця, морозиво, альпініст, промовець, вихователь, набережна, днювальний, колібри, інтерв'ю; білий, широкий, науковий, подвійний, батьків, солов'їний; чотири, двісті сорок, восьмеро, кільканадцять, три п'ятих; працювати, принести, вмитися, зберегти; голосно, високо, вранці, спересердя, зараз; для, біля, над, перед, окрім, при, повз, за винятком, відповідно до; і, та, але, зате, проте, щоб, тому що, ніби.
3. Визначте, до яких частин мови належать слова: Лісничий, молодий, молодість, стрибати, стрибок, сто, тисяча, половина, дванадцять, дюжина, десяток, одиниця, хи-хи, клац, хихикати, клацнути, худючий, працюючий, близько, навколо, можливо, нібито, хіба, спасибі.

ВАРІАНТ 8

Питання для самопідготовки

1. Що є предметом синтаксису? Назвіть основні синтаксичні одиниці.
2. Дайте визначення поняття «синтаксичний зв'язок».
3. Які існують види синтаксичних зв'язків? Охарактеризуйте їх.
4. Що таке словосполучення? Які дискусійні питання існують щодо визначення словосполучення як синтаксичної одиниці?
5. Які типи словосполучень виділяють за їх структурою та за характером семантичних відношень між компонентами?
6. Дайте визначення речення як синтаксичної одиниці.
7. Назвіть основні ознаки та функції речення, розкрийте їх зміст.

8. У чому виявляється граматичне членування речення?
9. Чим відрізняються члени речення від частин мови?
10. Що таке актуальне членування речення? Якими засобами воно здійснюється?

Практичні завдання

1. Із речення виписіть усі можливі словосполучення, згрупуйте їх за типом синтаксичних зв'язків і за характером семантичних відношень між компонентами.

а) Поет перший вчепився поглядом у гілочку, що несміливо стриміла збоку, ще позимовому чорна, кострубато-незграбна, мов уламок абстрактної скульптури або небачений корал, що виринув із темних океанічних глибин. *(П. Загребельний)*

б) Лебеді не летіли на південь, пропущено вже, здається, було всі строки, наставали холоди, снувалися густі холодні тумани над островом і морем, почалися шторми, а лебеді плавали собі по озеру, трохи сміливіше підпливали до людей, почали вже приймати від них їжу, зароджувалася дружба між людьми й птахами. *(П. Загребельний)*

в) За зиму дружба стала справжньою, ... жінка й чоловік готували для птахів харч так само, як батьки готують їжу для дітей; лебеді належно цінували людську турботливість, вони стали майже ручними, за зиму вони погладшали,росло на них нове пір'я, вони помітно погарнішали, стали такими прекрасно величними, що навряд чи й могли б стати після довгих перельотів на південь та знов назад у краї літніх гніздувань. *(П. Загребельний)*

2. Перетворіть подані словосполучення на речення, зберігаючи лексико- семантичну тотожність. Поясніть, як ви це зробили й чим відрізняються зіставлявані одиниці мови.

Тепла погода, рішення задачі, плач дитини, прибуття гостей, її приїзд, читання книги, перегляд вистави, стиглі яблука.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2019. 231 с.
2. Булаховський К. А. Цікаве мовознавство [Текст] / К. А. Булаховський. - 2-е вид., перероб. і розшир. - Львів : Апріорі, 2019. - 199 с.
3. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навчальний посібник для студентів філ.спец.вищ.навч.закладів.Київ: «АртЕк», 2016. 224с.
4. Гірік С. І. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку "Філологічні науки" (Мовознавство) [Текст] / [уклад.: канд. іст. наук Гірік С. І. ; за ред. д-ра іст. наук, проф. Киридон А. М.] ; Держ. наук. установа "Енциклопед. вид-во". - Київ : ДІА, 2020. - 94 с.
5. Загнітко Анатолій Мовознавство: загальне мовознавство [Текст] : посібник / Анатолій Загнітко ; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. - Вінниця : Твори, 2019. - 118 с.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2018. 712с.

Допоміжна

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : підручник/Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2018. – 240 с.
2. Бевзенко С. П. Вступ до мовознавства : короткий нарис : навч. посібник /С. П. Бевзенко. – К. : Вища шк., 2016. – 144 с.
3. Гонца І. С. Загальне мовознавство : навчально-методичний посібник для студентів денної і заочної форм навчання напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська) / уклад. І. С. Гонца. – Умань : “Візаві”, 2018. – 102 с..
4. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник / Ю. О. Карпенко. – 2-е вид., стер. – К. : Академія, 2019. – 336

5. Кириченко Г. С. Нариси загального мовознавства : навч. посібник: у 2 ч. / Г. С. Кириченко, С. В. Кириченко, А. П. Супрун; за ред. А. П. Супрун. – К. : Видавничий дім «Ін Юре» – 2018. – 168 с.

Інформаційні ресурси

1. Library of Congress. URL: access mode : <http://www.loc.gov/>
2. Корпус української мови. URL: access mode : moval.info
3. British National Corpus. URL: www.natcorp.ox.ac.uk/
4. Etymological Dictionary of Modern English / Ed. by D. Harper. URL: <http://www.etymonline.com>
5. Germanic etymology URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/Germanic>
6. Zinken J. Metaphors, Stereotypes, and the Linguistic Picture of the World: Impulses from the Ethnolinguistic School of Lublin [Electronic resource] / J. Zinken // *Metaphorik.de*. – 2004. – № 7. – URL: <http://www.metaphoricde/07>.
7. The Free Encyclopedia URL: <http://en.wikipedia.org/wiki>.

Міжнародні видання

1. *Applied Linguistics*. - 2018. - V. 16.
2. *The Handbook of Applied Linguistics* / Alan Davies, Catherine Elder, Eds. – Oxford : Blackwell Publishing Ltd, 2018. – 866p.
3. A guide in APPLIED LINGUISTICS for students of Linguistics (compiled by V. Yakuba from the *Routledge Handbook of Applied Linguistics*, ed. James Simpson, 2011) - Kyiv, 2018.
4. Abbot V., Black J., Smith E. The representation of scripts in memory / V. Abbot, J. Black, E. Smith // *Journal of memory and language*. – 2018. – № 24. – P. 179–199.
5. Chandler D. *Semiotics : the basics* / D. Chandler D. – London [etc.] : Routledge, 2020. –XVIII, 307 p.
6. Evans V. *Cognitive linguistics : An Introduction* / Vyvyan Evans and Melanie Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2019. – 830 p.
7. Grosz B.J., SparckJ. K., and Webber B.L. *Readings in Natural Language Processing*. - Los Altos, 2019.
8. Gussmann E. *Phonology: Analysis and Theory*. - Cambridge, 2020.
9. Gutt E. *Translation and Relevance*. - Oxford, 2019.